

Analysis of Poznań's Panorama and Guidelines for the Use of Urban Perspectives in Town Planning

Monika Neumann

Studium panoram
Poznania oraz
wytyczne do
ochrony ekspozycji
widokowej

Keywords: Poznań, panorama,
dominant, city skyline

Introduction

The urban landscape emerged as a result of long-lasting socio-economic development and human activity in natural environment. It is well visible in panoramas and vast views of the whole city or its part¹. The perception of contemporary urban space is often determined by characteristic historic buildings, which shape the skyline of the city. High structures – dominants create the main content of panoramic views and contribute to developing the identity of place and identifying and remembering the area as well. Current transformations of towns have a significant influence on changing the form and the content of panoramic views. The location of modern high-rise and big-sized buildings weakens the impact of existing dominants, which are a testimony to history. The contrast between the old and new developments, incorrectly shaped urban fabric and skyline deformation are regarded as the main designing problems. Destructive activities result from the lack of decision-makers' awareness and the lack of appreciation of urban landscape cultural values [Dąbrowska-Budziło 1990]. The area of a contemporary city is often a place of playing interests, often conflicts between three sides: authorities, capital and inhabitants. New investments are often

unconsidered, carried out on the basis of fragmentary plans or a "good neighbourhood principle", which leads to creating buildings adjusted in their size to surrounding structures but ill-suited to existing forms [Böhm 2007]. Nowadays analyses of the influence of planned city dominants on panoramic views and historical areas exposure are not performed, [Bogdanowski 1976] as is the case in Poznań. Although the city has the "Study of Spatial Development Conditions and Directions" (Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Poznań 2014), the information concerning dominants and panoramas contained therein is insufficient and chaotic². In order to protect the historical skyline of Poznań against its deformation or destruction, it seems indispensable to perform landscape studies and lay down on their basis guidelines for sustainable spatial development. This issue was the subject of author's Master thesis "The Study of Poznań Panoramas and Guidelines for Viewing Exposure" prepared in 2015 under the supervision of Elżbieta Raszeja – dr hab. inż. arch (Assistant Prof., PhD, Eng. Architect) at the Department of Green Areas and Landscape Architecture, the Poznań University of Life Sciences³. Planning and managing urban space is a very complex issue that needs comprehensive social, cultural, natural, economic and political studies. This paper is intended to cover chosen aspects of the visual perception of urban landscape and

Słowa kluczowe: Poznań, panorama, dominanta, sylweta miasta

Wprowadzenie

Krajobraz miast powstał w wyniku długotrwałego rozwoju społeczno-gospodarczego i działalności człowieka w środowisku przyrodniczym. Uwidacznia się on w panoramach, szerokich widokach, obejmujących całość miasta lub jego część¹. O odbiorze przestrzeni współczesnych miast decydują często charakterystyczne, historyczne budynki, kształtujące sylwetę miasta. Wysokie obiekty – dominanty tworzą główną treść panoram oraz przyczyniają się do budowania tożsamości miejsca, a także do identyfikacji i zapamiętywania tego obszaru przez obserwatora. Obecne przekształcenia miast wpływają w znacznym stopniu na zmiany formy i treści panoram. Lokalizacja obiektów wysokościowych o nowoczesnych formach i okazałych gabarytach osłabia oddziaływanie istniejących dominant, stanowiących świadectwo historii. Kontrast między starą i nową zabudową, nieodpowiednio kształtowana tkanka miejska i deformacja sylwety są ważnym problemem projektowym. Destrukcyjne działania są zwykle wynikiem braku świadomości decydentów i braku społecznego poczucia wartości kulturowej krajobrazu miejskiego [Dąbrowska-Budziło 1990]. Przestrzeń współczesnego miasta jest obszarem gry różnych

interesów, często konfliktów między trzema stronami: władzą, kapitałem i mieszkańcami. Nowe inwestycje powstają w sposób przypadkowy, na podstawie wrywkowych planów miejscowych lub według zasady „dobrego sąsiedztwa”, która pozwala na powstanie nowego obiektu o gabarytach podobnych do otaczających budynków, lecz obcej formie [Böhm 2007]. W miastach nie przeprowadza się analiz wpływu planowanych dominant na kompozycję panoram oraz ekspozycję zabytkowych obszarów [Bogdanowski 1976]. Taka sytuacja ma miejsce w Poznaniu. Miasto posiada studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, lecz zawarte w nim informacje odnośnie dominant i panoram są ubogie i chaotyczne². W celu ochrony zabytkowej sylwety Poznania przed jej deformacją lub zatraceniem niezbędne jest przeprowadzenie studiów krajobrazowych oraz sformułowanie na ich podstawie wytycznych dla zrównoważonego kształtowania przestrzeni. To zagadnienie było przedmiotem pracy magisterskiej autorki pt. „Studium panoram Poznania oraz wytyczne do ochrony ekspozycji widokowej”, zrealizowanej w 2015 r. na Uniwersytecie Przyrodniczym w Poznaniu, w Katedrze Terenów Zieleni i Architektury Krajobrazu, pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Elżbiety Raszei³. Planowanie i zarządzanie przestrzenią miejską jest złożonym problemem, wymagającym wszechstronnych badań społecznych, kulturowych, przyrodniczych,

ekonomicznych i politycznych. Niniejsza praca koncentruje się na wybranych aspektach wizualnej percepcji krajobrazu miejskiego oraz wskazaniu możliwości włączenia tych zagadnień do planowania przestrzennego.

Metoda analiz

W ramach pracy dyplomowej przeprowadzono studium ekspozycji zabytkowego centrum miasta, zamkniętego pierwszym pierścieniem fortyfikacji oraz zlokalizowanych w nim dominantach. Badania oparto na metodach stworzonych przez krakowską szkołę architektury krajobrazu i zastosowanych w studiach panoram Krakowa⁴. Posłużyła się nimi Czyńska [2006] w badaniu współczesnej sylwety miasta Szczecina, rozszerzając je o nowoczesne metody, obejmujące wirtualne modele miast⁵. Autorka w swojej pracy dyplomowej podjęła badania panoram Poznania ze względu na brak odpowiednich opracowań, dotyczących analizy ekspozycji miasta, przekładających się na zapisy planistyczne. Analizy odbioru przestrzeni miejskiej wykonano z poziomu człowieka z miejsc najczęstszego poruszania się ludzi. Pozwoliły one na wyznaczenie punktów rejestracji charakterystycznych panoram miasta oraz wykonanie dokumentacji fotograficznej. Równolegle badano zebrane materiały obejmujące: publikacje, mapy historyczne, topograficzne oraz dokumenty związane z planowaniem

suggest possible ways of including them in spatial planning.

Methods of analyses

The Master thesis contains studies on the exposure of the historical city centre closed by the first fortification ring along with dominants located there. The research was based on methods created by the Cracow School of Landscape Architecture and applied to studies on Cracow panoramas⁴. They were also used by Czyńska [2006] to study the contemporary skyline of Szczecin and extended with modern methods including virtual models of cities⁵. The author in her thesis undertook the research into panoramic views of Poznań due to the lack of city exposure analyses resulting in urban planning regulations. The studies of urban space were conducted from the level of human eyesight at the most frequently visited places. They have enabled to indicate points of recording characteristic panoramic views and make photographic documentation. At the same time, all collected material including publications, historical and topographical maps and urban planning documents were examined. The changes in the perception of city panoramas were analysed against the background of city spatial structure transformations resulting from historical processes. The other analyses concern the contemporary perception of Poznań. At that stage

the following studies were performed: the ways of perceiving space in the city, contemporary panoramic views from selected points and routes and the character and impact assessment of existing city dominants. The last stage was devoted to the research into planned investments in terms of transformations of panoramas. In order to perform the studies, the method of analyses was employed, involving the perception of space while moving through the city [Skalski 2007]. The comparison method and the method of studying panoramic views of the city were used in the thesis as well [Bogdanowski 1976, Dąbrowska-Budziło 1990].

Spatial development of Poznań and its influence on creating and locating dominants

The present shape of Poznań is a consequence of its development over a period of over a thousand years. The origins of the city date back to the 9th century and they are connected with Ostrów Tumski, an island situated in the bifurcation of the rivers: Warta and Cybina. The first important building was a cathedral (1) erected at the end of the 10th century. Although it was smaller than the current cathedral, it created a visual dominant of the low

built-up settlement. Surrounded by rivers, natural vegetation and fields, rising from defensive ramparts, it had a perfectly clear exposure, uninterrupted by any unwanted elements. The second half of the 13th century brought significant changes in both functioning and the spatial layout of the city, due to the fact that it was granted the town charter and located on the left bank of the River Warta. At that moment Poznań consisted of two settlement units – an existing settlement and a newly located city [Kočka-Krenz 2003]. The town hall (3) was built in the main square at the turn of the 12th and the 13th century. Its tower overlooking the city was an observation point. It was placed on the axes created by the main entrance roads. The Royal Castle (2) was erected on the hill next to the market, which strengthened its impact and symbolized its power. The further development of the city was connected with sacral buildings. A parish church with a hundred-metre tower (5) was built at the end of the 14th century at the end of Świętosławska Street, running along the western wall of the market square. The next important structure – the Bernardine church (4) was erected in the 15th century in the south-west of the city, by the river [Skuratowicz 2004]. The location of dominants in Poznań was well thought-out and carefully planned. It was supposed to emphasize their importance and exposure. All the buildings created a compact city, surrounded by defense walls with

przestrzennym w mieście. Analizie poddano zmiany percepcji panoram miejskich na tle przekształceń struktury przestrzennej miasta, dokonujących się w wyniku procesów historycznych. Druga część analiz dotyczy współczesnej percepcji Poznania. Na tym etapie przeprowadzono badania sposobu odbioru przestrzeni w mieście, studium współczesnych widoków panoramicznych z wybranych punktów i ciągów oraz analizę charakteru i oddziaływania istniejących dominant miejskich. Ostatni etap badań objął analizę planowanych inwestycji pod kątem przekształceń panoramy miasta. Do ich przeprowadzenia zastosowano metodę analizy, polegającą na odbiorze przestrzeni podczas poruszania się [Skalski 2007]. Posłużono się również metodą porównawczą oraz metodą badania widoków panoramicznych miasta, nazywaną studium panoram [Bogdanowski 1976, Dąbrowska-Budziło 1990].

Rozwój przestrzenny Poznania i jego wpływ na powstawanie i rozmieszczenie dominant

Obecne ukształtowanie Poznania jest wynikiem rozwoju na przestrzeni ponad tysiąca lat. Początki miasta sięgają prawdopodobnie IX wieku i związane są z Ostrowem

Tumskim, wyspą położoną w widłach Warty i Cybiny (ryc. 1). Pierwszy ważny obiekt stanowi katedra (1), wzniesiona prawdopodobnie pod koniec X wieku. Jej forma w momencie powstania różniła się od obecnej, jednak wśród niskiej zabudowy stanowiła wówczas dominantę osady. W otoczeniu rzek, naturalnej roślinności i pól, jej ekspozycja, wraz z grodem otoczonym drewniano-ziemnym wałem, była czytelna i niezakłócana przez niepożądane elementy. Połowa XIII wieku przynosi duże zmiany w funkcjonowaniu grodu i jego układzie przestrzennym. Wywołuje je lokacja miasta na lewym brzegu Warty. Uwidaczniają się wtedy dwie jednostki osadnicze, wchodzące w skład Poznania, istniejący gród oraz nowe założenie [Kočka-Krenz 2003]. Na głównym placu miasta, na przełomie XII i XIII w. wzniesiono ratusz (3). Jego wieża górowała nad zabudową i stanowiła punkt obserwacji. Umieszczona została na osiach, które stanowiły główne drogi wjazdowe do miasta. W XIII wieku na wzgórzu przy rynku powstał również Zamek Królewski (2), co potęgowało jego zasięg oddziaływania i symbolizowało władzę. Dalszy rozwój miasta związany był z powstawaniem budynków sakralnych. Pod koniec XIV wieku zbudowano kościół farny ze 100-metrową wieżą (5), zlokalizowany na końcu ulicy Świętosławskiej biegnącej od zachodniej ściany rynku. Drugi ważny obiekt – kościół Bernardynów (4) – z XV wieku, zbudowano

w południowo-zachodniej części miasta, niedaleko rzeki [Skuratowicz 2004]. Lokalizacja dominant w Poznaniu była przemyślana i planowana. Budynki rozmieszczano tak, aby podkreślać ich znaczenie i ekspozycję. Całość łączyła się w zwarte miasto, zamknięte murami, z akcentującymi bramami oraz czterema dominantami, górującymi nad resztą zabudowy. Otaczające tereny stanowiły pola i obszary zieleni, które umożliwiały ekspozycję czytelnej sylwety miejskiej w krajobrazie [Kusztelski 2008].

Sytuacja ta nie uległa zmianie do XVII wieku, okresu wielu wojen i podbojów, które doprowadziły do znacznych zniszczeń w Poznaniu, pogorszenia sytuacji finansowej, gospodarczej oraz społecznej. Miasto po latach swojej świetności z malowniczymi panoramami zaczęło prezentować zniszczone budynki, obniżające walory wizualne. Do lat 70. XVIII wieku Poznań obejmował miasto otoczone murami, podlegające mu przedmieścia, mniejsze miasteczka, należące do duchowieństwa, jurydyki oraz pojedyncze, sąsiednie wsie. Od końca XVIII wieku na rozwój przestrzenny Poznania w znacznym stopniu wpływa włączenie go do tzw. Prus Południowych. Po przerwaniu murów miejskich, rozpoczętym w 1794 r., Poznań został rozbudowany, co doprowadziło do stworzenia miasta otwartego, zmieniając jego odbiór w krajobrazie. Po dużych zniszczeniach ostatecznie rozebrano Zamek Królewski (2), a nieco później

gates and four dominants towering above the whole building development. Surrounding fields and green areas enabled a good exposure of the city skyline clearly visible in the landscape [Kusztelski 2008]. The situation did not change until the 17th century – a period of numerous wars and conquests which caused extensive damage to Poznań and a serious deterioration in its financial, economic and social conditions. After years of glory, picturesque panoramic views lost their unique visual qualities and exposed the run-down area. Until the 1770s Poznań included the walled city, subordinated suburbs, smaller towns belonging to the clergy, independent settlements called “jurydyki” and individual neighbouring villages. Since the end of 18th century spatial development was vividly influenced by incorporating the city into South Prussia. When city walls were broken down in 1794, Poznań was developed and an open-city plan was created, which changed its perception in the landscape. The severely destroyed Royal Castle (2) and the parish church (5) were eventually pulled down and removed from the city views [Ostrowska-Kęmbłowska 1982]. Another breakthrough in shaping urban structure came in the 19th century under Prussian rule. The city was transformed into a fortress and surrounded by fortifications in two stages (Fig. 1). Although new defence structures supported compactness of the city, they hampered its spatial development. It was considerably

restricted in the suburbs for military reasons where new buildings were prohibited, which protected the foreground of panoramic views. Owing to German population growth, an Evangelical-Lutheran church (6) was established in a new western district and became another dominant. The demolition of Prussian fortress started in 1902 after prolonged efforts, followed by the return to an open city concept. An outline of the defence system was preserved while the whole area was covered with city parks and lawns [Pazder 2006]. The Imperial District (Dzielnica Cesarska) was designed there along with the castle dominating in the city panorama. A very important event for spatial development of Poznań was the East German Exhibition in 1911, which resulted in constructing exhibition pavilions and the Water Tower, well visible in the city landscape. After World War II it was replaced by the Poznań International Fair Spire (8) [Kodym-Kozaczko et al. 2008]. Since then Poznań developed intensively and increased its territory.

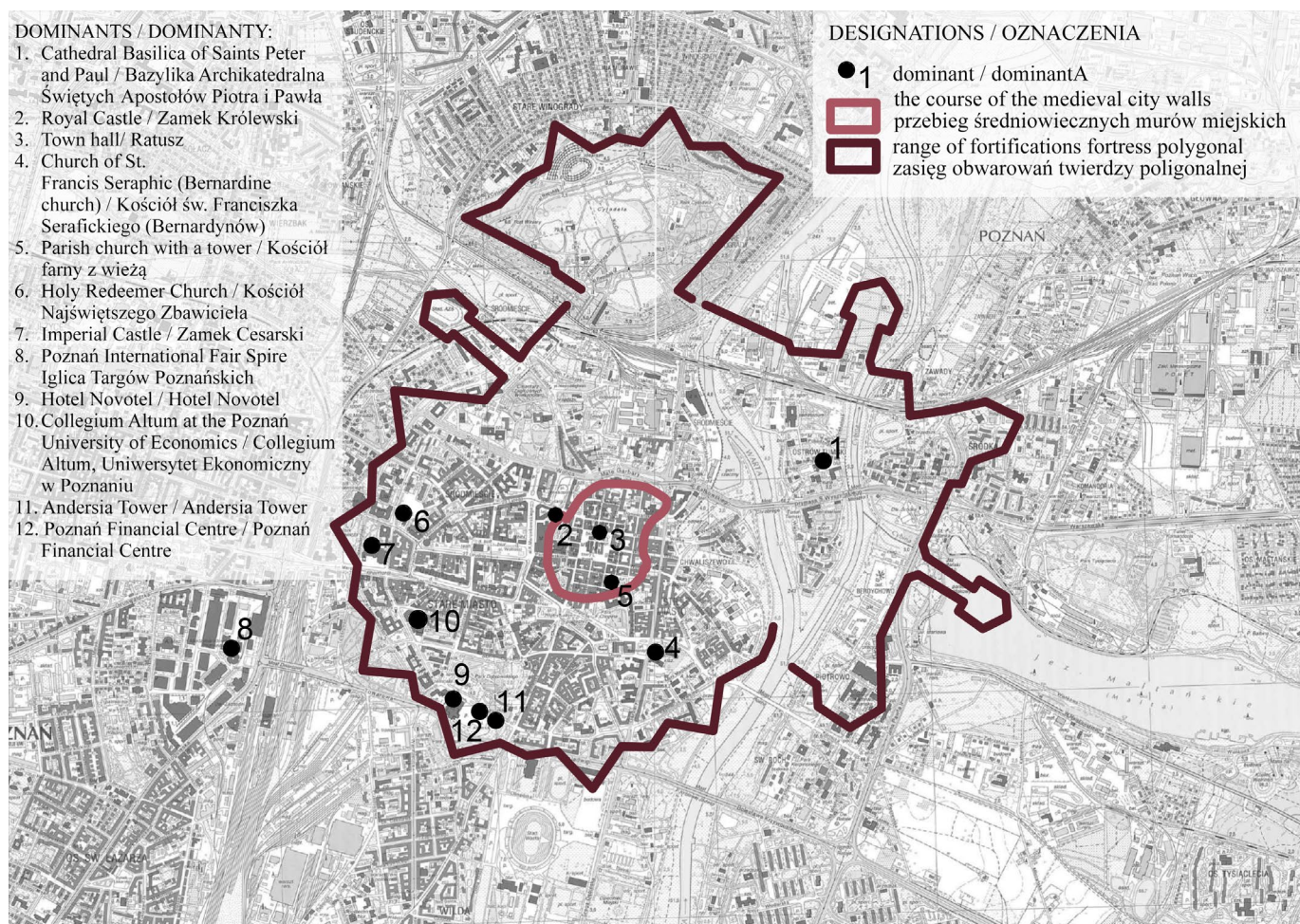
In the interwar period urban development plans and designs for green areas were prepared. They assumed the development based on wedge-shaped green areas connected with forest complexes around the city. A crucial role was played by the city water system – rivers and lakes [Mrugalska-Banaszak 1998]. Due to the ban on constructions higher than 17.5 m, the silhouette of the city was still very clear. The limit was lowered

to 10–12 m while rebuilding Poznań after WWII. The further spatial development entailed locating high modernist buildings in the 18th century city part. Transport-based improvements resulted in creating Chwaliszewska Route dividing historical areas and disturbing spatial relations.

Soon afterwards, high-rise buildings competing with historical ones appeared in the city fabric: Novotel (9) and Collegium Altum at the Poznań University of Economics (10), distinguishing itself by its size and colour until today [Kodym-Kozaczko 2005]. All those rapid changes led to a new attitude towards the model of the city. The original lane model was replaced by the radial-concentric pattern of municipal roads. At first, an investment wave covered the city outskirts where housing estates, shopping centres and office buildings were created. Later investors' interests moved to the city centre. The tallest dominants were built there in the 21st century: over a hundred-metre-high modern skyscrapers Andresia Tower (11) and Poznań Financial Centre (12) [Kodym-Kozaczko et al. 2008]. Rapid urban development has changed the perception of the city skyline and dominant structures, especially historic buildings connected with Poznań since its earliest days: the cathedral (1) and the town hall (3). It is easily noticeable that the foreground of the historical dominants is gradually disappearing, altering their perception. New dominant structures

Fig. 1. Spatial development of Poznań and location of dominants (prepared by M. Neumann)

Ryc. 1. Rozwój przestrzenny Poznania oraz rozmieszczenie dominant (oprac. M. Neumann)

kościół farny (5), usuwając je również z widoków miasta [Ostrowska-Kęłbowska 1982]. Kolejny przełom w strukturze przestrzennej Poznania nastąpił w XIX w., pod panowaniem pruskim. Miasto przekształcono w twierdzę i otoczono fortyfikacjami powstałymi w dwóch etapach. Budowa obwarowań w Poznaniu spowodowała powstanie zwartego miasta, jednak zahamowała jego rozwój przestrzenny. Powstawanie zabudowy na przedmieściach było znacznie ograniczone ze względów wojskowych, obowiązywał zakaz lokalizacji nowych obiektów, co chroniło przedpole widoków miasta. W związku ze wzrostem ludności

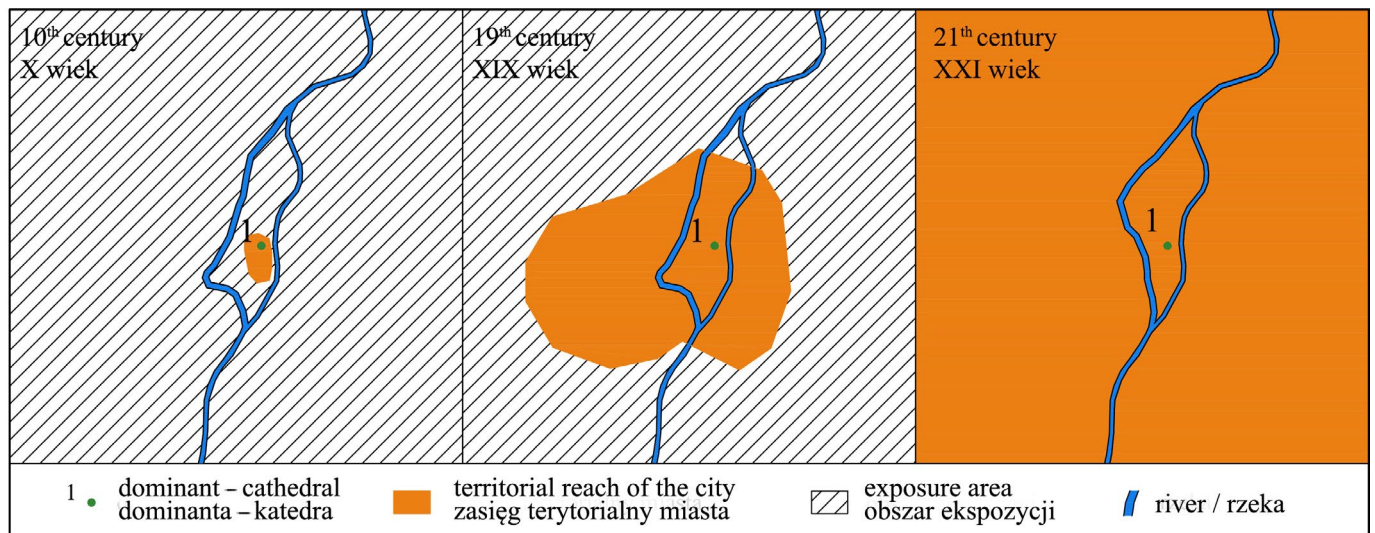
niemieckiej w mieście na skraju nowej dzielnicy zachodniej Poznania powstał kościół przeznaczony dla gminy ewangelicko-luterańskiej (6), stanowiący kolejną dominantę Poznania. Pod wpływem wieloletnich starań w 1902 r. rozpoczęto rozbiórkę twierdzy oraz powrót do miasta otwartego. Zarys fortyfikacji został zachowany, a w ich miejscu powstały parki miejskie i zieleńce [Pazder 2006]. Na terenie dawnych obwarowań zaprojektowano Dzielnicę Cesarską z zamkiem (7) dominującym w panoramach miasta. Duże znaczenie w rozwoju przestrzennym Poznania miała również Wystawa Wschodniemiecka w 1911 roku.

Wystawa wiązała się z powstaniem nowej zabudowy: pawilonów wystawowych oraz Wieży Ciśnień, odznaczającej się w krajobrazie miasta. Po II wojnie światowej zastąpiono ją Iglicą Targów Poznańskich (8) [Kodym-Kozaczko i in. 2008]. Od tego czasu Poznań intensywnie się rozwijał i powiększał swój zasięg terytorialny.

W okresie międzywojennym powstały plany rozbudowy miasta łącznie z projektem terenów zieleni, zakładającym stworzenie czterech klinów zieleni łączących się z kompleksami leśnymi wokół miasta. Oparto je na systemie wodnym miasta, rzekach oraz jeziorach

Fig. 2. Transformations of cathedral exposure against the background of the city development (prepared by M. Neumann)

Ryc. 2. Przekształcenia ekspozycji katedry na tle rozwoju miasta (oprac. M. Neumann)

are bringing new changes into the city skyline, creating its new character.

Changes of city skylines – analysis based on historical views

The views of Poznań created by artists since the beginning of the 17th century presented mainly the city skyline seen from the Warta River with the most important buildings towering above Poznań. Until the 19th century the images showed a compact city fabric surrounded by natural vegetation and fields. The historical analysis of figures allows following transformations of the city and its spatial development. The study attempted to compare selected historical images with contemporary views. However, it is extremely difficult to

find the very same views. As it was mentioned earlier, original places of the skyline exposure disappeared as a result of expanding the building development.

The view from the Warta River near the bridge of St. Roch, showing the left-bank side of Poznań, is such a case (Fig. 3). The lithography from 1830 [Warkoczewska 1983] depicts the fragment of the city from a short distance. The river and the valley are the foreground of the view. On the right there are two dominating churches: the Church of the Holy Cross (t) and the Church of Barefoot Carmelites (q). Next to them the town hall (3) with a magnificent tower can be seen. To the left of it there are the Jesuit Church (5) turned into a parish church and the Bernardine Church (4). The fabric is completed by compact building development, which small scale emphasize the impact of dominants.

The copperplate engraving from 1845 [Warkoczewska 1983] was made from a bigger distance, which created a vast foreground for the view. At the front there is the Tivoli garden, situated near the village of Piotrowo on the left bank of the river, often visited by city dwellers. The green foreground underpins the content of the panorama, highlighting its attractiveness. On the left fragments of fortifications are visible while on the right the Church of the Holy Cross and the Church of Barefoot Carmelites (q). In the distance the town hall tower and the Jesuit, Bernardine and St. Peter Churches overlooking the city are seen.

The contemporary view depicting Poznań from the same place shows significant changes. The accumulation of infrastructure elements and the expansion of the city towards the east gave the view a different character. Nowadays only the tops

[Mrugalska-Banaszak 1998]. W Poznaniu nie pojawiały się jeszcze wysokie budynki ze względu na zakaz wznoszenia obiektów powyżej 17,5 m (obowiązująca wysokość zabudowy), dzięki czemu sylweta miasta nadal była bardzo czytelna. Gabaryty te zostały obniżone do 10–12 m podczas odbudowy Poznania po II wojnie światowej. Dalszy rozwój miasta wiązał się z lokowaniem, głównie w XVIII-wiecznej części Poznania, wysokich obiektów w stylu modernistycznym. Nacisk na usprawnienie komunikacji w mieście doprowadził do powstania trasy Chwaliszewskiej, dzielącej historyczne obszary Poznania oraz zaburzającej relacje przestrzenne. Wkrótce w tkance miejskiej zaczęły pojawiać się pierwsze wysokie obiekty, konkurujące z historyczną zabudową: Novotel (9) oraz budynek Collegium Altum Uniwersytetu Ekonomicznego (10), dominujący swoją kubaturą i barwą do dziś [Kodym-Kozaczko 2005]. Dalszy intensywny rozwój Poznania spowodował zmiany podejścia do modelu miasta. Początkowo przyjęty model pasmowy został zastąpiony układem radialno-koncentrycznym Poznania. Najpierw fala inwestycyjna zajęła obrzeża miasta. Zaczęły powstawać tam osiedla mieszkaniowe, galerie handlowe, obiekty biurowe. Centrum jednak nie pozostało bez zainteresowania inwestorów. Z XXI wieku pochodzą dwie najwyższe dominanty miasta – nowoczesne wieżowce Andersia Tower (11) oraz Poznań Financial Centre (12),

o wysokości przekraczającej 100 m [Kodym-Kozaczko i in. 2008].

Intensywny rozwój przestrzeni miasta wpłynął na zmiany odbioru sylwety oraz dominant. Odnosi się to szczególnie do historycznych obiektów, związanych z Poznaniem od początku jego istnienia, tj. katedry (1) czy ratusza (3). Widoczny jest stopniowy zanik przedpola ekspozycji historycznych dominant, zmieniający ich odbiór w otoczeniu (ryc. 2). Nowe dominanty natomiast wprowadzają znaczne zmiany sylwety miasta, nadając jej nowy charakter.

Zmiany sylwety miasta – analiza na przykładzie historycznych widoków

Widoki Poznania tworzone przez artystów od początku XVII w., przedstawiały głównie sylwetę miasta widoczną znad Warty, z najważniejszymi budynkami górującymi nad Poznaniem. Do XIX wieku zwarta tkanka miejska ukazywana była wśród naturalnej roślinności i pól. Analiza historyczna rycin pozwala na obserwację przekształceń miasta oraz jego rozwoju przestrzennego. W pracy podjęto próbę porównania wybranych obrazów historycznych ze współczesnymi widokami. Jednak znalezienie takich samych ujęć jest niezwykle trudne. Jak już wcześniej wspomniano, dawne

miejsca ekspozycji sylwety Poznania zniknęły na skutek rozrastania się zabudowy.

Jednym z przykładów takich widoków jest ujęcie znad Warty, z okolic mostu św. Rocha, ukazujące lewobrzeżną część Poznania (ryc. 3). Litografia z 1830 roku [Warkoczewska 1983] przedstawia fragment miasta z bliskiego dystansu. Przedpole widoku stanowią Warta i jej dolina. Od prawej strony nad miastem góruje kościół św. Krzyża na Grobli (t) i karmelitów bosych (q). Obok nich widnieje ratusz (3) z okazałą wieżą. Na lewo od niego znajduje się kościół jezuitów (5), który przejął funkcję kościoła farnego w mieście oraz kościół bernardynów (4). Historyczną sylwetę uzupełnia tkanka zwartej zabudowy miejskiej, której niewielka skala podkreśla oddziaływanie dominant.

Miedzioryt z 1845 roku [Warkoczewska 1983] został wykonany z większego dystansu, co daje duże przedpole widoku. Na pierwszym planie znajduje się ogród Tivoli, mieszczący się w okolicach wsi Piotrowo, na prawym brzegu Warty, odwiedzany często przez mieszkańców miasta. Przedpole pełne zieleni stanowi podbudowę dla treści panoramy, co zwiększa walory widokowe. Z lewobrzeżnej części miasta widoczne są fragmenty fortyfikacji, z prawej strony kościół św. Krzyża na Grobli (t) oraz kościół karmelitów bosych (q). Dalej nad miastem góruje wieża ratusza (3) oraz kościoły: jezuitów (5), bernardynów (4) i św. Piotra (p).

Fig. 3. The panorama of the left-bank side of Poznań seen from the Warta River in different periods (A, B – Warkoczevska, 1983, C – M. Neumann)
 Ryc. 3. Panorama lewobrzeżnej części Poznania widziana od strony Warty w różnych okresach (A, B – Warkoczevska, 1983, C – M. Neumann)

of historical dominants are visible – the town hall (3), the Bernardine Church (4) and the tower of the parish church. New dominants established within the last 25 years compete with the historical buildings. The Collegium Altum (10), the Financial Centre (11) and the Andersia Tower (12), being symbols of contemporary city development, alter the historical panorama.

Comparative analysis of historical and contemporary views illustrates the scale of transformations in the city skyline. They concern mainly the foreground of panoramas. Not only was its character changed but also the exposure and the impact of historical dominants. The problem of thoughtless spatial management, not taking into account the value

of historical views, becomes clearly visible here.

Perception of space in the city

Many factors contribute to the perception of space in the city. They result from topographical conditions, public transport system and the height

Współczesny widok miasta przedstawiający Poznań w tym samym ujęciu prezentuje znaczne przekształcenia sylwety (ryc. 4). Nagromadzenie elementów infrastruktury oraz rozbudowa miasta w kierunku wschodnim spowodowały zmianę charakteru widoku. Dostrzec można jedynie wierzchołki historycznych dominant: ratusza (3), kościoła bernardynów (4) i wieżę kościoła farnego (5). Nowe dominanty powstałe w przeciągu ostatnich 25 lat stanowią konkurencję dla historycznych obiektów. Widać tutaj budynki Collegium Altum (10), Poznań Financial Centre (11) oraz Andersia Tower (12). Stanowią one symbol współczesnego rozwoju miasta, jednak przekształcają historyczną panoramę.

Analiza porównawcza historycznych i współczesnych widoków Poznania ukazuje skalę zmian, jakie zaszły w sylwecie miasta. Przekształcenia dotyczą zarówno treści, jak i przedpola panoram, które zyskało odmienny charakter. Widoczna jest zmiana ekspozycji historycznych dominant i osłabienie ich oddziaływania. Uwidacznia się tutaj problem nieprzemyślanego kształtowania przestrzeni miasta bez uwzględniania wartości kulturowej widoków.

Sposób odbioru przestrzeni w mieście

Na percepcję krajobrazu kulturowego składa się wiele czynników. Wynikają one z uwarunkowań

topograficznych, systemu komunikacyjnego oraz wysokości i charakteru zabudowy [Bogdanowski 1976]. Percepcja krajobrazu miejskiego może być analizowana w różnych wymiarach, m.in. społecznym, kulturowym czy psychologicznym. W niniejszej pracy skoncentrowano się na jej wymiarze wizualnym, co wynika ze specyfiki warsztatu architekta krajobrazu. Na percepcję tkanki miejskiej, a w szczególności jej panoram, w znacznym stopniu wpływa rodzaj i charakter miejsc widokowych – punktów, ciągów i płaszczyzn. Te pierwsze związane są z odbiorem statycznym obrazu miasta. Pozwalają one na szczegółową obserwację, nieograniczoną w czasie. Punkty widokowe w Poznaniu związane są głównie z mostami na Warcie i umożliwiają podziwianie miasta od wewnątrz. Z większego dystansu możliwy jest widok ze wschodniego krańca Jeziora Maltańskiego. Ciągi widokowe natomiast przedstawiają obraz w ruchu, związane są z dynamicznym poruszaniem się obserwatora wzdłuż wyznaczonej linii. Wyróżnić można tutaj ulicę Roosevelta, biegnącą wzdłuż torów kolejowych i ukazującą obraz Dzielnicy Cesarzkiej, z pozostałymi dominantami w tle. Dolina rzeki Warty stanowi także ciąg, z którego można podziwiać widoki Poznania. Ostatnim elementem są płaszczyzny widokowe, czyli rozległe obszary obserwacji panoram. Wyróżniono jedynie dwa takie miejsca o niedużym znaczeniu.

Na sposób odbioru przestrzeni w mieście ma wpływ nie tylko występowanie punktów, ciągów i płaszczyzn widokowych, ale też ich położenie. Naturalnie występujące miejsca obserwacji w Poznaniu położone są głównie na tym samym poziomie co oglądany widok.

Rozległych obrazów miasta nie byłoby bez obszarów niezabudowanych, które zapewniają dystans między treścią panoramy a obserwatorem. Obecnie przedpola widoków w Poznaniu tworzą głównie dolina Warty oraz Jezioro Maltańskie, umożliwiające oglądanie tkanki miejskiej w szerokim zakresie. Analizą objęto również osie widokowe, które kierują wzrok obserwatora na dominanty, podkreślając całość kompozycji miejskiej.

Studium współczesnych widoków panoramicznych z wybranych punktów i ciągów

Bardzo ważny etap badań stanowiło studium współczesnych widoków panoramicznych Poznania, postrzeganych z wybranych punktów i ciągów (ryc. 5). Przy wyborze kierowano się ich dostępnością dla obserwatora, dlatego uwzględnione zostały miejsca najczęściej odwiedzane przez pieszych oraz punkty związane z głównymi arteriami

and character of building development [Bogdanowski 1976]. The perception of urban landscape can be analysed in different dimensions e.g. social, cultural or psychological. This paper focuses on its visual aspect, owing to specific professional skills of the landscape architect. The perception of the city fabric, especially its panoramas, is greatly affected by the type and nature of viewing points, routes and planes. Viewing points offer a static perception of the city image and enable detailed long-lasting observation. They are mainly related to the bridges over the River Warta and allow admiring Poznań from the outside. It is also possible to watch it from a bigger distance from the east end of Malta Lake. Viewing routes, which present a picture in motion, involve observer's dynamic movement along a market line. An important example of such a route is Roosevelt Street, running along the railway tracks and showing the image of Imperial District with its dominants in the background. The views of Poznań can be also admired from the Warta Valley. As for viewing planes, meaning vast surfaces for observing panoramas, there are only two such places in the city of relatively minor significance.

The perception of space in Poznań is also influenced by the location of viewing places. Due to the topography, they are mainly situated at nearly the same level as observed views. Undeveloped areas offer wide perspectives and provide the

distance between the panorama and the observer. The Warta Valley and Malta Lake serve as the background of views and allow observation of the city structure. The performed analysis includes dominants and related to them viewing axes, which guide the observers' eyes and enhance all the composition.

Study of contemporary panoramic views from selected viewing points and routes

The study of contemporary panoramic views, perceived from selected points and routes of Poznań, proved to be an important element of the research (Fig. 5). The criterion for the choice was access to panoramas for observers. As a result, the most frequently visited places and points connected to major traffic routes were appointed. The research carried out for sixteen selected panoramas included: the inventory of a view, the composition analysis, the evaluation and guidelines along with the visual assessment of composition, according to the criteria based on integrated landscape assessment⁶.

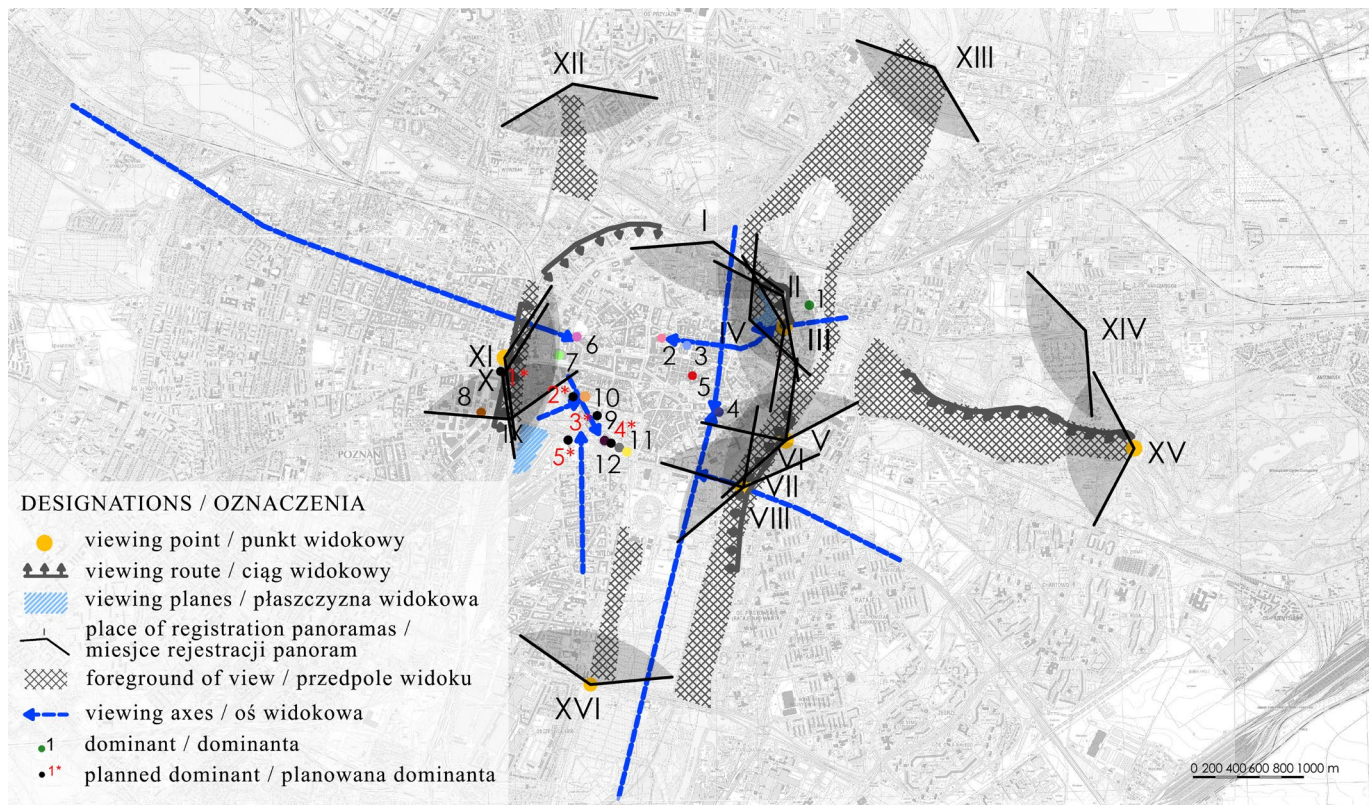
The photographic documentation of selected views was made in a leafless state in winter, due to better visibility. Some buildings constituting the content of panoramas were identified as elements of considerable

compositional significance. They were given marked and divided into three groups, according to the extent of their impact and importance for the city skyline. At first, the composition of panoramas was analysed and main parts of the view were identified: the main body – the actual content of composition and the foreground – the space that enables to watch from a distance. In many cases the observed areas are limited by frames, which create cropped images. The same effect is achieved by transverse barriers located in the foreground. Distinguishing elements of panoramas were divided into: dominants, subdominants and accents, according to their impact and historical value. The most important objects in the views are historic buildings such as the town hall (3), the cathedral (1) and contemporary high-rise skyscrapers (11, 12). Industrial buildings are also clearly visible thanks to their tall slender chimneys (A, B).

The next stage of the study focused on assessing the value of components of the view and its sections. The evaluation was carried out on the basis of the criteria determining the significance of particular elements. Firstly, the elements of outstanding value for panoramas such as historic buildings were listed. The lowest value refers to elements that disturb and degrade the view or the skyline by obstruction, poor technical condition or being located too close to valuable buildings. The study indicates sections of panoramas of great

Fig. 4. Analysis of space perception in the city (marking dominants compatible with text) (prepared by M. Neumann)

Ryc. 4. Analiza sposobu odbioru przestrzeni w mieście (oznaczenia dominant zgodne z tekstem) (oprac. M. Neumann)

komunikacyjnymi. Prezentują one szerokie widoki miasta, skierowane głównie w stronę centrum Poznania. Badania przeprowadzone dla szesnastu wybranych panoram objęły: inwentaryzację widoku, analizę kompozycji, waloryzację oraz wytyczne wraz z oceną wizualną kompozycji według przyjętych kryteriów wybranych na podstawie zintegrowanej oceny krajobrazu⁶.

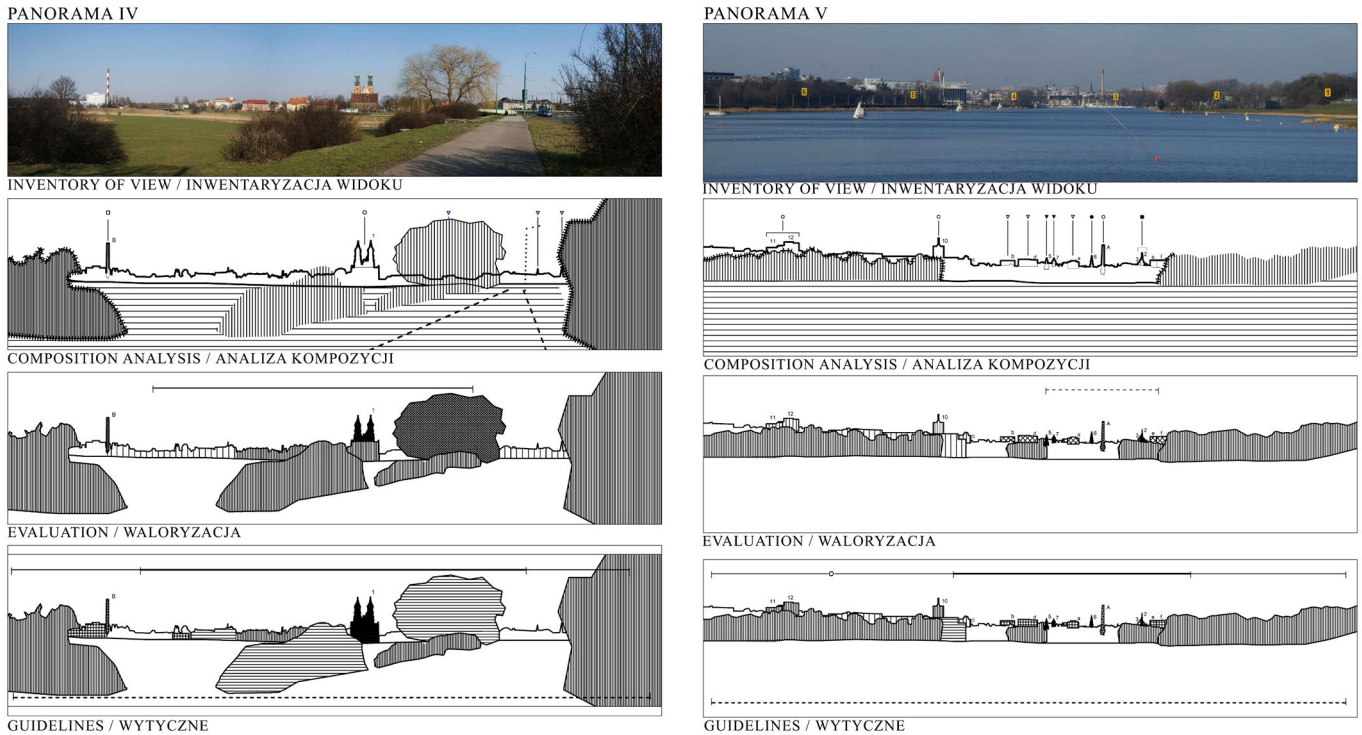
Dokumentację fotograficzną widoków z wybranych miejsc wykonano w okresie zimowym, w stanie bezlistnym, ze względu na lepszą widoczność elementów widoku. Wśród budynków tworzących treść panoram wyszczególniono obiekty wyróżniające się i mające duże znaczenie kompozycyjne. Nadano im odpowiednie oznaczenia (numery i litery), dzieląc je na trzy grupy, w zależności od zasięgu oddziaływania

i znaczenia dla odbioru sylwetki miasta. W pierwszej kolejności wykonano analizę kompozycji panoram. Wyszczególnione zostały główne części widoku: miąższ – właściwa treść kompozycji i przedpole – przestrzeń, umożliwiającą obserwację z dystansu. W wielu przypadkach widziany obszar ograniczają ramy kadrujące widok. Podobny wpływ na obserwowaną treść mają kulisy zlokalizowane na przedpolu. Elementy wyróżniające się z treści panoramy podzielono na dominanty, subdominanty i akcenty w zależności od siły oddziaływania, uwzględniając ich wartość historyczną. Najważniejsze obiekty widoku stanowią budynki zabytkowe takie jak ratusz (3) czy katedra (1) oraz współczesne wieżowce (11, 12), o znacznej wysokości i kubaturze. W panoramach swoją obecność zaznaczają również

obiekty przemysłowe, poprzez wysokie i smukłe kominy (A, B). Wyodrębnienie elementów kompozycji panoram poprzedziło dalszy etap prac, polegający na ocenie wartości poszczególnych części widoku oraz jego odcinków. Waloryzację przeprowadzono na podstawie kryteriów określających znaczenie poszczególnych elementów. Jako pierwsze wyszczególnione zostały elementy o wybitnej wartości dla panoram, którymi są budynki zabytkowe. Najniższa wartość dotyczy elementów dekomponujących i degradujących widok bądź zabytkową sylwetkę poprzez zasłonięcie, zły stan techniczny lub zbyt bliską lokalizację w stosunku do cennego obiektu. Wyróżniono również odcinki panoram o wybitnej i dużej wartości, które poprzez spójną i czytelną kompozycję wprowadzają harmonię, oraz fragmenty

Fig. 5. Study of panoramic views of Poznań – examples (prepared by M. Neumann)

Ryc. 5. Studium widoków panoramicznych Poznania – przykłady (oprac. M. Neumann)

and outstanding value, introducing harmony by their cohesive and clear composition and fragments of low value as well, featuring chaos and spatial mess.

Taking the value of city panoramas made it possible to indicate elements of the highest values, which need to be protected. The guidelines were divided into those of detailed and general character. The first group concerns particular buildings and the possibility of transforming them. Total protection should be applied to elements of exceptional values, without the possibility of transforming or obscuring them. As for structures having a negative impact on the view composition, it is advisable to obscure, arrange or remove them if possible. Less detailed guidelines refer to sections of panoramas.

Additionally, a general assessment of each panorama was made, basing on the following criteria: visibility, cohesion, diversity, occurrence

of disturbing elements and historical value.

A three-point scale was applied for the criteria mentioned above, defining the intensity of a given quality as: high, medium or low. It enabled to identify the most important panoramas of Poznań, featuring harmonious compositions and highlighting historical value (Table 1).

Character and impact of existing city dominants

The fabric of Poznań has been shaped for many centuries and dominants overlooking the city have appeared gradually. In the research the height and significance of individual buildings were assessed and selected constructions were analysed. Simplified drawings of dominants were made and listed from the lowest to the highest level of their location

(Fig. 6). Such a picture shows how the height influences the perception of dominants in the city. High structures situated in a lower part of Poznań can be less visible in the urban fabric than lower buildings situated on an elevated area.

The analysed buildings have been rebuilt many times and their forms have been changed. Each dominant has its own history, different visual perception, extent of impact and visibility in panoramas. They result from the absolute height of structures and their location in the city fabric. Both historic and modern buildings appear in selected internal and external views of the city. However, the latter ones have bigger impact on shaping the city skyline.

The extent of impact of particular dominants was also examined. The research was conducted in dynamic terms, while moving through the city, in the areas where dominants are visible – mainly roads and

o niskiej wartości, gdzie panują chaos i przestrzenny nieład.

Rozpoznanie wartości poszczególnych panoram pozwoliło na wskazanie elementów o największych walorach, które należy chronić. Wytyczne podzielono na dwie części, o charakterze szczegółowym i ogólnym. Pierwsze z nich dotyczą poszczególnych obiektów oraz możliwości ich przekształceń. Pełną ochronę należy zastosować odnośnie elementów o wybitnej wartości, nie przekształcając ich i nie zasłaniając. W przypadku obiektów negatywnie oddziałujących na kompozycję widoku wskazane jest uporządkowanie i zasłonięcie lub w możliwych przypadkach usunięcie. Wytyczne o charakterze ogólnym odnoszą się do odcinków panoram.

Dodatkowo dla każdej panoramy sporządzono ogólną ocenę na podstawie przyjętego zestawu kryteriów: czytelność, spójność, zróżnicowanie, występowanie elementów

zakłócających, wartość historyczna (tab. 1).

Dla wymienionych kryteriów w przypadku każdej panoramy przyjęto trzystopniową skalę oceny, określającą stopień występowania jako: duży, średni lub mały, za pomocą punktów od 1 do 3. Umożliwiło to wskazanie najważniejszych panoram Poznania o harmonijnej kompozycji, eksponujących wartość historyczną. Należą do nich widoki z mostów: Bolesława Chrobrego (IV) i św. Rocha (V) oraz znad Jeziora Maltańskiego (XV).

Wykonane studium współczesnych widoków panoramicznych uświadamia wartość poszczególnych elementów panoram, budujących sylwetę. Stanowi ona wizytówkę miasta, dlatego konieczne jest podjęcie odpowiednich działań ochronnych. Wytyczne do kształtowania poszczególnych widoków stanowią podstawę do sterowania rozwojem całej tkanki miejskiej, aby zachować harmonijny obraz miasta w panoramach.

Charakter i oddziaływanie istniejących dominant miejskich

Tkanka miejska Poznania kształtowała się na przestrzeni wielu stuleci, a wraz z nią powstawały dominanty, górujące nad resztą zabudowy. Po identyfikacji wysokości i znaczenia poszczególnych obiektów dokonano wyboru budynków, które następnie poddano analizie. Na potrzeby badań wykonano uproszczone rysunki dominant, zestawione od najniższego do najwyższego miejsca ich lokalizacji (ryc. 6). Obraz taki ukazuje wpływ wysokości i usytuowania dominant na ich odbiór. Wyższe obiekty, występujące w niższej położonej części Poznania, mogą być słabiej widoczne w tkance miejskiej niż budynki niższe znajdujące się w miejscu wzniesienia terenu.

Table 1. Integrated assessment of panoramas

Tabela 1. Zintegrowana ocena panoram

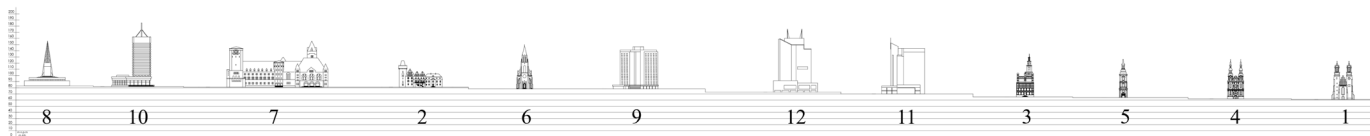
Assessment Ocena Panorama	Visibility Czytelność	Cohesion Spójność	Diversity Zróżnicowanie	Disturbing elements Elementy zakłócające	Historical value Wartość historyczna
I	••	••	••	•••	•
II	•••	••	••	•	••
III	•••	••	••	•	••
IV	•••	•••	••	•	•••
V	•••	•••	••	•	•••
VI	••	•	•••	••	••
VII	••	•••	••	•	••
VIII	••	•••	••	•	•
IX	••	•	•	••	•
X	••	••	••	••	•
XI	••	••	••	••	•
XII	•	•	•••	••	•
XIII	•	•	••	••	•
XIV	•	••	•••	•••	•
XV	•••	••	•••	•	••
XVI	•	•	••	•••	•

(prepared by M. Neumann)

(oprac. M. Neumann)

Fig. 6. Overview of Poznań dominants (marking dominants compatible with text) (prepared M. Neumann)

Ryc. 6. Zestawienie dominant Poznania (oznaczenia dominant zgodne z tekstem) (oprac. M. Neumann)

squares. Findings show that Poznań Financial Centre, Andresia Tower and Collegium Altum of The University of Economics have the biggest extent of impact, due to their location.

Analysis of planned investments in terms of city panoramas

Poznań attracts the interest of many investors. Gradually created architectural designs for high-rise buildings compete for a form, cubature or height. The visibility of new structures in the skyline is shown in the study by dimensional symbols called "height lines", which present only approximate dimensions of a building, not its exact shape or height [Czyńska 2006].

For the research those planned investments were selected that are supposed to have an impact on the perception of panoramas. The following constructions were taken into consideration: the Baltic Tower (1*), the Crown Tower (Korona Tower) (2*), two skyscrapers – Dancing Couple (Tańcząca Para) (3*), Anderia

Silver (4*) and the coach station – PKS (5*).

One of the panoramas presents the view from the eastern end of Malta Lake (Fig. 7). Owing to the shape of the city terrain, rising from the observation point towards the view, all historic buildings are well visible. The planned structures will dominate in the panoramic view in the part between Collegium Altum and the skyscrapers at Anders' Square. Their impact will be weakened by transverse barriers in the foreground, created by plants. The historical city skyline is interrupted only by Baltic Tower (1*), which became a new dominant in the background, reinforced by its characteristic shape.

The analysis conducted by means of the simplified visualisation of planned investments in the city views, forms a basis for designating locations of new structures. The area identified in the study as a "city" is entirely consistent with the city fabric. While creating a compact group of buildings, the "city" will have no strong influence on the historic skyline. However, it will meet the demand of general public for enhancing the city prestige by constructing

skyscrapers, perceived as a symbol of modern times and development. The location of further high-rise structures needs to be preceded by similar studies on their impact on views. The suggested method of analysis could be used as an evaluation basis before taking location decisions.

Protection zones and guidance on restrictions and acceptable forms of spatial planning

The performed studies led to conclusions and guidelines for shaping the city space related to the areas which are vital for the exposure of dominants and the historical skyline. The city area was divided into eight zones, due to their values and importance for the perception of panoramas (Fig. 8):

- A – the zone of the highest visual, historical and special values;
- B – the zone of high historical and spatial values, having a significant

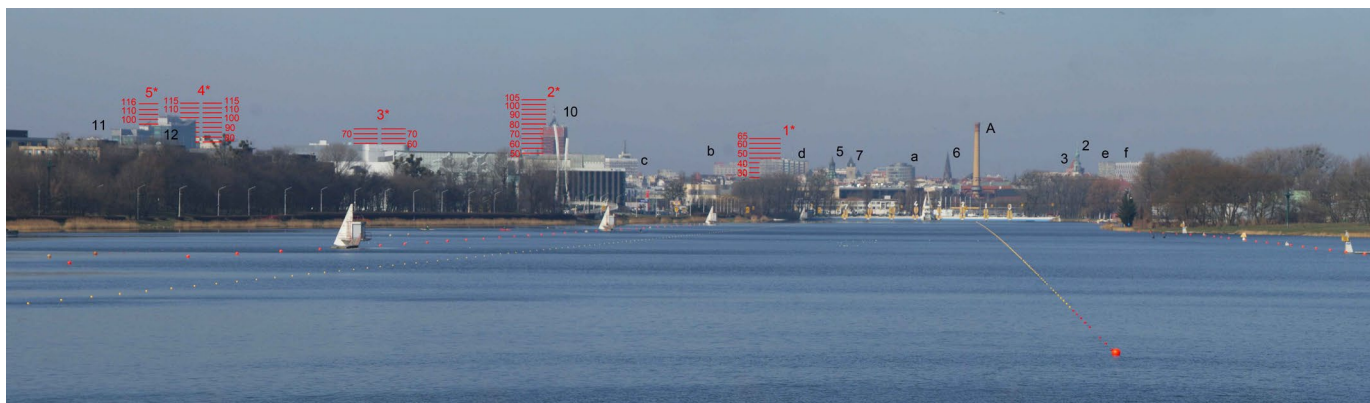

Fig. 7. Panorama 15 – visualization of planned investment (prepared by M. Neumann)

Ryc. 7. Panorama XV – wizualizacja planowanych inwestycji (oprac. M. Neumann)

Obiekty poddane analizie były wielokrotnie przebudowywane, ich formy ulegały zmianom. Każda dominanta ma swoją historię, inny odbiór wizualny, zasięg oddziaływania oraz widoczność w panoramach. Jak wspomniano, wynikają one z wysokości bezwzględnej obiektów oraz ich położenia w tkance miejskiej. W wybranych widokach miasta, wewnątrz i zewnątrz, pojawiają się zarówno budynki zabytkowe, jak i nowoczesne. Jednak te drugie mają obecnie większy wpływ na kształtowanie sylwety miasta.

Analizie poddano również zasięg oddziaływania poszczególnych dominant. Badań dokonano w ujęciu dynamicznym, w trakcie poruszania się w tkance miejskiej. Analiza dotyczy zasięgu oddziaływania dominant obejmującego obszary, z których budynki są widoczne. Stanowią je głównie drogi oraz place. Ze względu na położenie w mieście oraz wysokość największy zasięg widoczności mają obecnie budynki: Poznań Financial Centre, Andersia Tower oraz Collegium Altum Uniwersytetu Ekonomicznego.

Analiza planowanych inwestycji pod kątem przekształceń panoramy miasta

Tereny Poznania są przedmiotem zainteresowania wielu inwestorów. Powstają kolejne projekty obiektów wysokościowych, konkurujących

formą, kubaturą, prześcigających się wysokością. W analizie ukazano widoczność nowych obiektów w sylwecie za pomocą przestrzennych symboli. Są nimi tzw. linijki wysokościowe, które przedstawiają jedynie przybliżone gabaryty budynku, bez dokładnego kształtu i wysokości [Czyńska 2006].

Do badań wybrano planowane inwestycje, które będą miały znaczenie w odbiorze panoram. Pod uwagę wzięto: Baltic Tower (1*), Korona Tower (2*), dwa wieżowce „Tańcząca Para” (3*), Andersia Silver (4*) oraz zabudowę dworca PKS (5*).

Jedna z panoram uwzględnionych w analizie prezentuje widok ze wschodniego krańca Jeziora Maltańskiego (ryc. 7). Ze względu na ukształtowanie terenu, wznoszące się od punktu obserwacji w kierunku widoku, widoczne są w nim wszystkie zabytkowe obiekty miasta. Projektowane inwestycje będą dominować w panoramie w części między budynkiem Collegium Altum a wieżowcami przy placu Andersa. Ich stopień oddziaływania zmniejszą kulisy na przedpolu, stworzone przez rośliny. Jedynie budynek Baltic Tower (1*) zakłóca zabytkową sylwetę miasta, stając się nową dominantą w jej tle, co potęguje jego charakterystyczna bryła.

Przeprowadzona analiza za pomocą uproszczonej wizualizacji planowanych inwestycji w widokach miasta jest podstawą oceny wyboru miejsc na nowe obiekty. Określony w studium obszar „city” dobrze wpisuje się w tkankę miejską, a tworząc

zwartą grupę obiektów, nie będzie silnie oddziaływał na zabytkową sylwetę. Zaspokoi natomiast potrzebę budowania prestiżu miasta przez wznoszenie wieżowców, uważanych za symbol nowoczesności i rozwoju. Wznoszenie kolejnych obiektów wysokościowych powinno zostać poprzedzone podobnymi studiami w zasięgu ich oddziaływania w widokach. Zaproponowana metoda analizy wizualnej powinna być stosowana jako podstawa oceny przed podejmowaniem decyzji lokacyjnych.

Strefy ochrony oraz wskazania w zakresie ograniczeń i dopuszczalnych form zagospodarowania przestrzennego

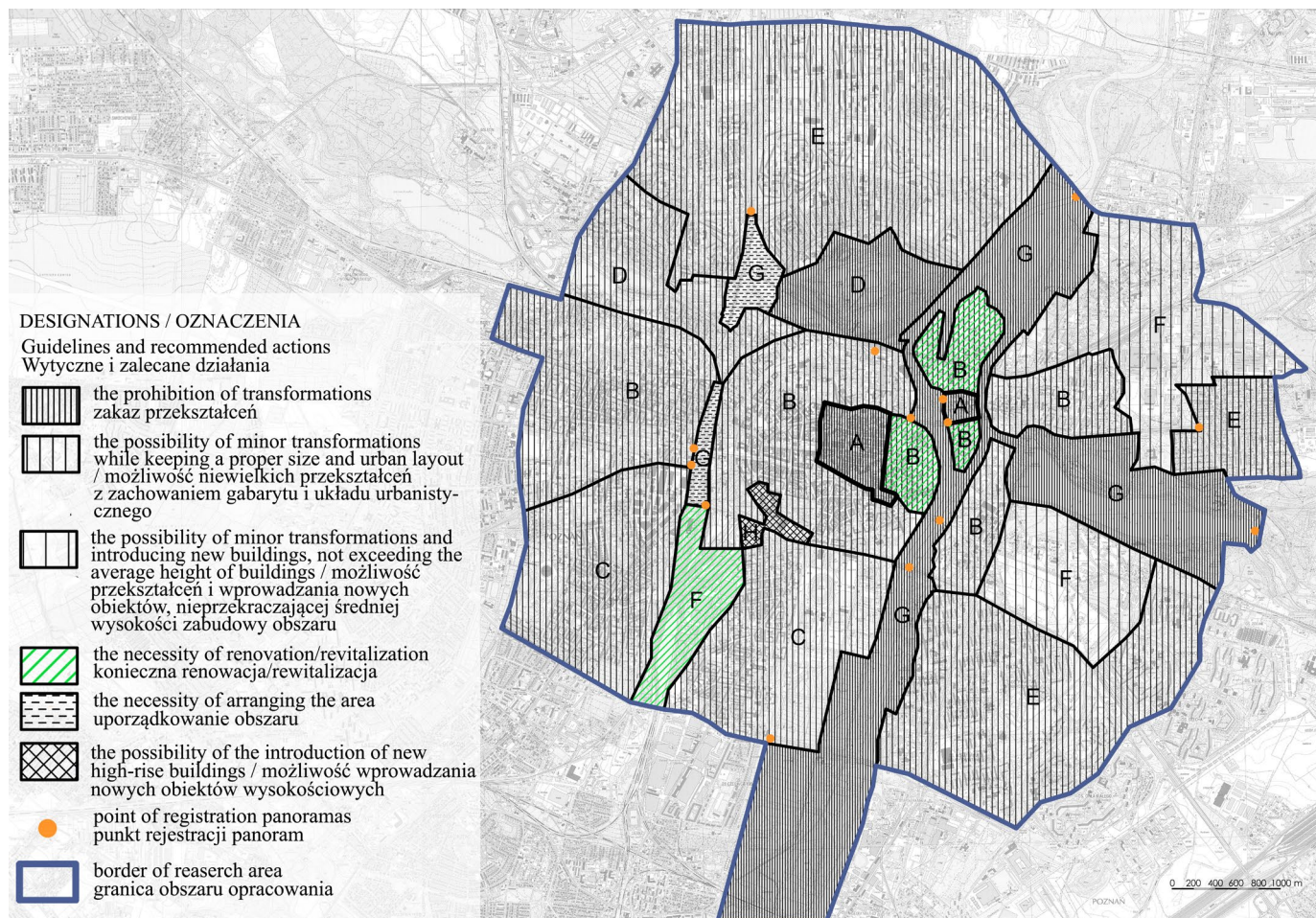
Przeprowadzone badania doprowadziły do sformułowania wniosków i wynikających z nich wytycznych dla kształtowania przestrzeni miasta. Dotyczą one terenów szczególnie istotnych ze względu na ekspozycję dominant i zabytkowej sylwety. Dokonano podziału obszaru miasta na osiem stref, z uwagi na ich wartość oraz znaczenie w odbiorze panoram (ryc. 8):

- A – strefa o najwyższej wartości wizualnej, historycznej i urbanistycznej;
- B – strefa o wysokiej wartości historycznej i urbanistycznej,

Fig. 8. Protection zones and guidance on restrictions and acceptable forms of spatial planning (prepared by M. Neumann)

Ryc. 8. Strefy ochrony oraz wskazania w zakresie ograniczeń i dopuszczalnych form zagospodarowania przestrzennego (oprac. M. Neumann)

influence on the perception of panoramas;

- C – the zone of significant historical and spatial values, having a medium influence on the perception of panoramas;
- D – the zone of significant historical and spatial values, having no influence on the perception of panoramas;
- E – the zone of building development of a defined urban layout, having a significant influence on the perception of panoramas;
- F – the zone of low historical and spatial values, having a medium

influence on the perception of panoramas;

- G – the zone of high value due to the active exposure – a foreground of views;
- H – the “city” zone – an area of locating new dominants.

They have been diversified due to the character of the area and their values and preservation of historical content. There are also zones of different protection regimes and individual guidance on restrictions and acceptable forms of spatial planning (Fig. 8). Protective guidelines should be the more restrictive the bigger

importance of a zone is and the bigger influence on the city panorama it has.

Conclusions

Protection and conscious shaping of city panoramas play a crucial role in maintaining characteristic features of the cultural landscape, its identity and historical value. Owing to contemporary transformations of urban structure and random location of high-rise buildings, the subject of the thesis is extremely important. In order to avoid unfavourable changes and protect the historical city skyline,

istotnie wpływająca na odbiór panoram;

- C – strefa o znacznych walorach historycznych i urbanistycznych, w średnim stopniu wpływająca na odbiór panoram;
- D – strefa o znacznych walorach historycznych i urbanistycznych, niewpływająca na odbiór panoram;
- E – strefa zabudowy o zdefiniowanym układzie urbanistycznym, istotna w odbiorze panoram;
- F – strefa o niskich wartościach historycznych i urbanistycznych, w średnim stopniu wpływająca na odbiór panoram;
- G – strefa wartościowa ze względu na ekspozycję czynną – przedpole widoków;
- H – strefa „city” – obszar lokalizacji nowych dominant.

Zróznicowano je ze względu na charakter danego obszaru oraz jego walory i zachowanie zabytkowej treści. Są to jednocześnie strefy o różnym reżimie ochrony i indywidualnych wskazaniach w zakresie ograniczeń oraz dopuszczalnych form zagospodarowania przestrzennego (ryc. 8). Wskazania odnośnie ochrony są tym bardziej restrykcyjne, im znaczenie i wartość strefy są większe oraz wzrasta jej wpływ na ekspozycję wartościowej tkanki miejskiej.

Podsumowanie

Ochrona panoram miejskich i świadome kształtowanie sylwety ma duże znaczenie w zachowaniu

specyfiki krajobrazu kulturowego, jego tożsamości oraz wartości historycznej. W świetle współczesnych przekształceń struktury przestrzennej miast i lokalizacji obiektów wysokościowych w sposób przypadkowy podjęty temat staje się niezwykle istotny. W celu uniknięcia niepożądanych skutków wpływających na zabytkową sylwetę konieczne jest zastosowanie w planowaniu przestrzennym metod i narzędzi, umożliwiających ochronę panoram.

Na obszarze Poznania przeprowadzono wszechstronne i wieloaspektowe badania. Efektem pracy było uświadomienie wartości widoków, ukształtowanych w wyniku złożonych procesów. Od czasu lokacji miasta ich percepcja całkowicie uległa zmianie. Do przekształceń i zaniku dawnych obszarów ekspozycji miasta doprowadził rozwój przestrzenny Poznania, wielokrotne powiększenie zajmowanej przez miasto powierzchni. Wpływ na osłabienie oddziaływania zabytkowej części Poznania i jego dominant mają również nowe obiekty wysokościowe i wieżowce. Jednak dominanty pojawiające się w panoramach świadczą o poziomie rozwoju, ukazują nawarstwienia i przekształcenia miasta. Są one nieodłącznym elementem współczesnego postępu, jednak konieczna jest przemyślana lokalizacja nowych obiektów.

Z powyższych badań wynika, iż widoków o spójnej i harmonijnej kompozycji, cennych ze względu na wartości historyczne i kulturowe zachowało się niewiele. Dlatego

w kształtowaniu struktury przestrzennej miasta należy zwrócić szczególną uwagę na sformułowanie odpowiednich wytycznych do zagospodarowania przestrzennego, umożliwiających ochronę panoram o największej wartości. Wskazania do kształtowania poszczególnych widoków powinny stanowić podstawę do sterowania rozwojem całej tkanki miejskiej, aby zachować harmonijny obraz miasta w panoramach. Zdając sobie sprawę ze złożoności problemu oraz istnienia skomplikowanego układu sił i interesów wpływających na krajobraz miasta, skoncentrowano się na roli i zadaniach planowania przestrzennego.

Zwrócono również uwagę na brak skuteczności istniejących opracowań planistycznych, które wprawdzie zawierają zapisy odnośnie ochrony panoram miasta, jednak sformułowane w ograniczonym zakresie. W planowaniu nie uwzględnia się tych zapisów oraz aspektu trójwymiarowego. Nie prowadzi się analiz zasięgu oddziaływania nowych budynków oraz odbioru wizualnego w panoramach miasta, co może doprowadzić do odciągania uwagi od istniejących dominant o znaczeniu historycznym, zakłócając ich odbiór.

Przykład Poznania wykazuje, że przyczyną niepożądanych przekształceń widoków miasta jest brak odpowiednich analiz i niewłaściwe decyzje planistyczne, będące w wielu przypadkach wynikiem nacisków inwestorów. W pracy określony został problem i możliwości jego

it is essential to apply appropriate methods and tools in spatial planning.

The comprehensive and multifaceted research was performed in Poznań. It showed the value of panoramic views shaped by complex processes. Since the location of the city the perception of panoramas has changed considerably. The spatial development has caused the significant enlargement of the city territory and led to numerous transformations and the consequent disappearance of exposure areas. New high-rise buildings and skyscrapers weaken the impact of historical Poznań and its dominants. On the other hand, new dominants in the city skyline reflect its level of development and show the layers and transformations of the city. They are an inherent element of contemporary progress. However, the location of new buildings should be carefully considered.

In the light of the findings above, it is concluded that not many historically and culturally valuable panoramic views, of cohesive and harmonious composition, have survived in Poznań. For this reason, in shaping the city structure special attention needs to be paid to setting out proper guidelines for spatial planning to ensure protection of the most valuable panoramas. Indications for developing particular views should provide a basis for controlling the development of the whole city fabric and maintaining the harmonious city image in panoramas. Owing to the complexity of the issue and

a complicated system of power and interests which affects the urban landscape, the paper focuses on the role and tasks of spatial planning.

Emphasis was also placed on ineffectiveness of urban planning concepts. The provisions concerning protection of city panoramas included in them are very limited, lack a three-dimensional aspect and are not preceded by impact analyses and visual perception of new buildings. It can lead to undermining the significance and disturbing the perception of historical dominants.

The example of Poznań proves that the main reasons for undesirable transformations of city views lie in the lack of proper analyses and wrong planning decisions being which in many cases are a result of increasing pressure from investors. The Master thesis states the problem and shows the possibilities of solving it through thoughtful shaping the city structure and taking into consideration an impact of planned investments on both close and distant surroundings. It shows that the historical city with its dominants can be protected by obeying the guidelines established for particular zones within the area concerned. The conducted research was meant as a basis for taking location decisions. A proper direction of spatial development should be provided by local plans and studies covering the whole city. Combined with the analyses and landscape guidelines suggested in the paper, they provide effective tools for the

protection of cultural values, which build the identity of the city.

Monika Neumann

Koczorowski kancelaria urbanistyczna, Poznań

Ednotes

¹ This issue was raised in: Bogdanowski [1976].

² Poor information about dominant and panoramas included in: Study of Spatial Development Conditions and Directions for Poznań [2014]. Municipal Urban Planning Office, Poznań.

³ Master Thesis won:

- The first prize in the contest for the best Master thesis in 2016 “Moja Wielkopolska”, organized by the Poznań branch of the Polish Town Planners’ Association;
- The second prize in the contest for the best Master Thesis in 2016 organized by SPAK (Polish Landscape Architects’ Association);
- The honorary mention in the contest: “The city of Poznań award for distinguishing Master thesis” in 2016.

⁴ The research presented in: Bogdanowski, *op. cit.*, Dąbrowska-Budziło [1990].

⁵ Modern methods including virtual models of cities were applied in the research into the contemporary city skyline of Szczecin. The research presented in: Czyńska [2006]. Doctoral thesis under the supervision of Waldemar Mędrzecki, prof. dr. hab. inż. arch. (Prof., PhD, Eng. Architect) Wrocław University of Technology.

⁶ The visual assessment was based on the criteria developed by Elżbieta Raszeja – presented in: Raszeja [2013].

rozwiązania poprzez przemyślane planowanie przestrzeni miejskiej i uwzględnianie wpływu planowanych inwestycji zarówno na bliskie, jak i dalekie otoczenie. Praca udowadnia, że poprzez przestrzeganie wytycznych dotyczących poszczególnych stref wyznaczonych w obrębie obszaru opracowania można ochronić zabytkową sylwetę, ekspozującą historyczne dominanty. Przeprowadzone badania powinny stanowić podstawę do podejmowania decyzji lokalizacyjnych. Kształtowania rozwoju miasta w odpowiednim kierunku powinny zapewniać plany miejscowe i studia sporządzane dla całego miasta. W połączeniu z zaproponowanymi w pracy analizami i wytycznymi krajobrazowymi mogą tworzyć skuteczne narzędzia ochrony wartości kulturowych, budujących tożsamość miasta.

Monika Neumann

Koczorowski kancelaria urbanistyczna, Poznań

Przypisy

- ¹ To zagadnienie poruszone zostało w: Bogdanowski [1976].
- ² Ubogie informacje odnośnie dominant i panoram zawarto w: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznań [2014].
- ³ Praca dyplomowa uzyskała:
  - pierwszą nagrodę w konkursie „Moja Wielkopolska”, organizowanym przez Towarzystwo Urbanistów Polskich Oddział w Poznaniu za pracę magisterską w 2016 r.;
  - II nagrodę w konkursie SPAK na najlepszą dyplomową pracę magisterską w 2016 r.;

- wyróżnienie w konkursie „Nagroda Miasta Poznania za wyróżniającą się pracę magisterską” w 2016 r.

⁴ Metody badań stworzone i przedstawione w: Bogdanowski, *op. cit.*, Dąbrowska-Budziło [1990].

⁵ W badaniach współczesnej sylwetki miasta Szczecina zostały zastosowane nowoczesne metody, obejmujące wirtualne modele miast. Badania przedstawione w: Czyńska [2006].

⁶ Przy ocenie wizualnej wzorowano się na kryteriach opracowanych przez dr hab. inż. arch. Elżbietę Raszeję, przedstawionych w: Raszeja [2013].

Literature – Literatura

1. Bogdanowski J., 1976. Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław.
2. Böhm A., 2007. Rola krajobrazu w budowie ładu przestrzennego. *Archivum Fotogrametrii, Kartografii i Teledetekcji*, 17a, 63–71.
3. Czyńska K., 2006. Metody kształtowania współczesnej sylwetki na przykładzie panoram Szczecina: wykorzystanie wirtualnych modeli miast w monitoringu i symulacji panoram. Praca doktorska pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Waldemara Marzęckiego, maszynopis, Politechnika Wrocławska.
4. Dąbrowska-Budziło K., 1990. Wśród Panoram Krakowa: o przemianach widoków i o tym, jak je ocalić. Wydawnictwo Literackie, Kraków.
5. Kočka-Krenz H., 2003. Dzieje Ostrowa Tumskiego w Poznaniu przed lokacją miasta [w:] J. Wiesiołowski (red.). *Kronika miasta Poznań*. W kręgu Katedry, Wydawnictwo Miejskie, Poznań, 7–24.
6. Kodym-Kozaczko G., 2005. Rozwój Poznania w planowaniu urbanistycznym w latach 1900–1990 [w:] T. Jakimowicz (red.). *Architektura i urbanistyka Poznania*

w XX wieku. Wydawnictwo Miejskie, Poznań, 18–83.

7. Kodym-Kozaczko G., Marciniak P., Grzeszczuk-Brendel H., 2008. XX wiek [w:] J. Pazder (red.). *Atlas architektury Poznania*. Wydawnictwo Miejskie, Poznań, 68–81.

8. Kuztelski A., 2008. X–XVIII, XIX wiek [w:] J. Pazder (red.). *Atlas architektury Poznania*. Wydawnictwo Miejskie, Poznań, 9–67.

9. Mrugalska-Banaszak M., 1998. *Rozwój przestrzenny Poznania* [w:] J. Topolski, L. Trzeciakowski (red.). *Dzieje Poznania. 1918–1945*. T. 2. Cz. 2. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 817–825.

10. Ostrowska-Kęłtowska Z., 1982. *Architektura i budownictwo w Poznaniu w latach 1790–1880*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa–Poznań.

11. Pazder J., 2006. *Zamek Cesarski*. Poznań. Wydawnictwo św. Wojciecha, Poznań.

12. Raszeja E., 2013. *Ochrona krajobrazu w procesie przekształceń obszarów wiejskich*. Wyd. 1. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego, Poznań.

13. Skalski J.A., 2007. *Analiza percepcji krajobrazu jako działalność twórcza, inicjująca proces projektowania*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.

14. Skuratowicz J., 2004. *Ratusz gotycki* [w:] J. Skuratowicz, J. Wiesiołowski (red.). *Kronika miasta Poznań*. Ratusz. Wydawnictwo Miejskie, Poznań, 7–25.

15. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznań*, 2014. Miejska Pracownia Urbanistyczna, Poznań.

16. Warkoczewska M., 1983. *Dawny Poznań. Widoki i fotografie miasta w latach 1618–1939*. Wyd. 2. Wydawnictwo Poznańskie.